

Açık Öğretim Lisesinin Yetişkin Eğitiminde Katılım Sorunsalı Bağlamında İncelenmesi

Bediha ŞAHİN* Meral UYSAL**

(Başyuru tarihi Nisan 20, 2017 – Kabul tarihi Haziran 21, 2017)

ÖZ. Bu araştırma Çankaya Halk Eğitimi Merkezi'ne kayıt yaptırarak Açık Öğretim Lisesinde öğrenimlerine devam eden öğrenci ve mezunların, öğrenimlerini Açık Öğretim Lisesinde sürdürme nedenlerini, Açık Öğretim Lisesini bitirme amaçlarını ve eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Betimsel tarama modelindedir. Nitel araştırma yaklaşımının kullanıldığı çalışmada “yarı yapılandırılmış görüşme formu” aracılığıyla 34 öğrenci ve 8 mezunla görüşme yapılmıştır. Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Öğrenci ve mezunların öğretimlerini Açık Öğretim Lisesinde sürdürmelerinin ekonomik nedenlere, ayrımcılık ile ilgili nedenlere, eğitim sistemi ile ilgili nedenlere ve kişisel nedenlere bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Açık Öğretim Lisesini bitirme amaçları “mesleki amaçlar”, “akademik amaçlar” ve “kişisel gelişme” amaçları etrafında toplanmaktadır. Eğitim sürecinde ev ve iş ile okul yaşamını birlikte sürdürmekten kaynaklı sorunlar yaşadıkları, özellikle yüz yüze öğrenim eksikliğinden dolayı öğrenmede güçlük çektikleri, sınav ve test sistemine uyum sağlamada zorlandıkları bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Yetişkin Eğitimi, Yetişkin, Yetişkin Eğitimine Katılım, Açık Öğretim Lisesi

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yetişkin Eğitimi Doktora Programı Öğrencisi. E-Posta: bediasahin5179@gmail.com, Orcid Number: 0000-0003-0645-6431

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yetişkin Eğitimi Bölümü, Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara:E-Posta: muysal@education.ankara.edu.tr, meral.uysal@education.ankara.edu.tr, Orcid Number: 0000-0002-8443-6375

A Survey of the Open High School in Terms of the Participation Issue in Adult Education

*Bediha ŞAHİN** *Meral UYSAL***

(Received April 20, 2017 – Approved June 21, 2017)

ABSTRACT. This research has been carried out to demonstrate the reasons why the current students and graduated students who were registered in Çankaya Public Education Center continue education in Open High School, purposes of finishing open high school and problems they face in the education process. To collect data, qualitative research techniques were used. 34 students and 8 graduated students from Çankaya Public Education Centre, were interviewed by using Semi structured interview forms. Data were analyzed using content analysis. It appears to have emerged that the reason why students continued to study in Open High School are mostly related to economic problems personal problems and discrimination. The aims for completing their education through Open High School can be categorised as vocational aims, academic aims and personal aims. It has been pointed out that the students and graduated students have had some difficulties during the learning process. The common problems they experienced were; not having time because of responsibilities related to their family and their work; having difficulties about studying lessons on their own and not having a face to face instruction; and not being used to the exam and test system of Open High School.

Key Words: Adult Education, Adult, Participation in Adult education, Open High School.

* Lecturer Dr., Ankara University Institute of Education Sciences Department of Adult Education, Ankara, Turkey. E- mail: bediasahin5179@gmail.com, Orcid Number: 0000- 0003- 0645- 6431

** Prof.Dr., Ankara University Institute of Education Sciences, Department of Adult Education , The Lifelong Learning and Adult Education Program, Ankara, Turkey. E- mail: muysal@education.ankara.edu.tr, Orcid Number: 0000-0002-8443-6375

SUMMARY

Purpose: This research has been carried out to demonstrate the reasons why the current students and graduated students who were registered in Çankaya Public Education Center continue education in Open High School, purposes of finishing open high school and problems they face in the education process.

Method: In this research the Descriptive Survey Model is used. The qualitative research approach was used to collect and analyze research data. The research was conducted in depth interviews using a semi-structured interview form on 34 students and 8 graduates. The qualitative research approach has been chosen in order to understand how students interpret the experiences of students and graduates without anxiety of generalization, how they build their worlds, and what they mean by their experiences. The interviews aimed at ensuring that the narratives reflecting the problematic area of life, not just as a response to a particular problem, were included in a way to cover research objectives. The data were analyzed by content analysis method without a digitization concern and interpreted in the direction of research purposes.

Results: It is seen that for those who can not continue education due to economic reasons and who have to work, gender, gender identity and preference, belief and denomination, excluded from the education process due to political opinion discrimination and open education due to personal disadvantages, open education high schools constitute a second education chance. Purposes for continuing education in open education, finding jobs and changing jobs, changing occupational positions; Academic objectives such as continuing further education; To develop self-confidence, to realize reading desire, to be more cultured. In the process of continuing to open education, there are difficulties arising from carrying out both responsibilities related to work and home life, as well as the internal problems of education itself.

Discussions and Conclusions: This research reveals that adult individuals who are excluded from the educational process due to their economic, social and cultural deprivations can find a second chance by continuing their learning in open education. The aims of continuing education and the problems they face in this process are generally in parallel with the literature on adult education, but they also show differences depending on the institutional structure and the structure of the research group.

GİRİŞ

Eğitime erişim bakımından dezavantajlı olan kitlelerin eğitim sistemine nasıl dahil edilebileceği dünyanın pek çok ülkesinde eğitimin temel sorunlarından birisidir. Özer'in(1990) de belirttiği gibi daha çok okul açma, daha çok öğretmen yetiştirme, eğitim kurum ve donatımları daha etkili kullanma gibi geleneksel girişimler, artan eğitim talebine karşılık azalan kaynaklar nedeniyle sorunu çözmede yeterince etkili olamamıştır. Bu nedenle yeni çözüm arayışları kaçınılmaz olmuştur. Uzaktan eğitim bu çözüm arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Uzaktan eğitim yaklaşımı ile geleneksel eğitimin sahip olduğu coğrafi, ekonomik ve kültürel engellerden kaynaklı fırsat eşitsizliği sorununa çözüm üretilmeye çalışılmıştır (Baloğlu,1990).

Uzaktan eğitim kavramı ile yakından ilişkili bir kavram açık eğitim kavramıdır. Açık eğitim "açık" kavramına dayalı bir eğitim felsefesi oluşturur ve bu felsefe ile tutarlı olarak yaş, statü, mekân, zaman gibi nitelikleri dikkate almaksızın, ihtiyacı ve ilgisi olan herkese eğitim sağlamayı amaçlar (Metinel, 1973; Özdi,1986; İşman, 2005; Karayalçın, 1959; Fidan ve Okan, 1975; Hakan vd. 1997). Açık eğitim, uzaktan eğitimin kurumlaşmış, yapılaşmış bir biçimidir. Uzaktan eğitim uygulaması açık eğitim sistemlerinin olanaklarını genişletir. Tella'ya (1997) göre, açık ve uzaktan öğrenme ifadesi açıldığında, açık kavramının öğrenenlere öğrenme sürecinde esneklik ve seçme hakkı tanınmasını, uzaktan kavramının ise öğrenenlerin öğrenme imkânlarından mekan ve/veya zaman olarak ayrı olduklarını vurgulamak için kullanıldığı görülmektedir.

Dünyada uzaktan eğitimin tarihi 1700 yıllara kadar uzanmakla birlikte 20.yüzyılın ortalarına kadar çok yavaş bir gelişme kaydetmiştir. Ancak 1960'lı yıllarda İngiliz Açık Üniversitesi projesinin uygulanmaya konması ile yaklaşık aynı zamanda tırmanışa geçen uzaktan eğitim; Avrupa ülkelerinde, Kuzey Amerika'da ve Avustralya'da kurumsal düzeyde hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Daha sonra bu sürece Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkeleri katılmıştır (Taylor ve White, 1985). Bugün bilinen İngiliz Açık Üniversitesi bu kurumların içinde en başarılısı olmuştur. Bu üniversite diğer ülkelerde birçok üniversiteye örnek niteliği taşımaktadır.

Türkiye'de uzaktan eğitim uygulaması 1960'lı yıllarda gündeme getirilmiş ancak 1980'lere gelinceye kadar sürekli bir uygulama biçimine dönüştürülemediği. Uzaktan eğitimin düzenli ve sürekli bir uygulama biçimine dönüşmesi, 1982-1983 eğitim - öğretim yılında eğitime başlayan Açık Öğretim Fakültesi'yle olmuştur (Kaya,1996). Bu gelişmeyi, 1992-1993 yılında eğitim öğretime başlayan Açık Öğretim Lisesinin ve 1997 yılında Açık İlköğretim Okulunun açılması izlemiştir.

Açık Öğretim Lisesi, Türkiye’deki uygulaması ile çağ nüfusu öğrencileri içinde barındırmasına karşın temelde bir yetişkin eğitimi kurumudur. Yetişkin eğitiminin temel amaçlarından birisi ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan eğitime erişemeyenler için yeni fırsatlar sunmasıdır. Yetişkin eğitiminde temel ilgi alanlarından birisi yetişkin eğitimi programlarına kimlerin katıldığı, ne amaçla katıldığı, katılma sürecindeki engel ve güçlüklerin neler olduğudur.

“Katılma” kavramı yalnızca eğitim bilimlerine ait bir kavram değildir. Siyaset bilimi, yönetim bilimi ve toplum bilimi gibi çeşitli disiplinlerde bu kavram kullanıldığı bağlama göre farklı anlamlar yüklenir (Ayhan, 1988). Eğitim bilimlerinde ise katılma, eğitim etkinliklerine, eğitim programlarına katılma anlamında kullanılır (Tekin,1988). Özellikle yetişkin eğitimi alanında bu kavramın anlamı yetişkinlerin kendileri için düzenlenen bir etkinliğe kaydolma ve devam etmesinin de ötesinde etkinliğin program planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında karar verme sürecine aktif olarak katılma anlamında da kullanılmaktadır.

Yetişkinlerin eğitim programlarına katılma nedenlerinin ilgili literatürde eğitime katılmaya neden olan güdüsel yönelimler bağlamında çalışıldığı görülmektedir. Güdüsel yönelimlerle ilgili ilk ve en önemli çalışma Houle(1961) tarafından yapılmıştır. Houle katılanların belirli hedefleri gerçekleştirmek için eğitime katıldıklarını ancak onların katılmasına neden olan yönelimlerin farklı olduğunu bulmuştur. Eğitime katılan yetişkinleri “amaca yönelimli(goal oriented)”, “etkinlik yönelimli(activity oriented)”, “öğrenme yönelimli(learning oriented)” olmak üzere üç grupta toplamıştır. Houle’ün bu araştırması eğitime katılmada güdüsel yönelimlerle ilgili pek çok araştırmanın temeli olmuş, pek çok araştırmacı Houle’ün kavramlarını test etmeye yönelmiştir. Douglass ve Moss(1969), Boshier(1971), Morstain ve Smart(1974) ve Burgess(1971) tarafından yapılan araştırmalar Houle’ün tipolojisini geliştirmek bakımından önemlidir. Boren, Nicaise ve Baert(2010), Hippel ve Tippelt(2010), tarafından yapılan araştırmalar da katılma nedenlerine ilişkin daha yakın tarihli araştırmalardır.

Açık Öğretim Lisesi öğretime başladığında 44.151 öğrenci öğrenim görmek üzere bu liseye kayıt yaptırmıştır. İzleyen yıllarda da öğrenci sayısı sürekli artmış ve bu sayı 1995-1996 yılının birinci döneminde 71.309’a (MEB, 1996), 1996-1997 yılının birinci döneminde 90.000’e ulaşmıştır(Çatal, 1996). 2015 1. Dönem itibari Açık Öğretim Lisesinde de kayıtlı 1.026.782 öğrenci bulunmaktadır. Bunun 232.047’si donuk durumdadır. Öğrenci sayısının sürekli artmasında, 1993-1994 öğretim yılında genel liseleri dışarıdan bitirme sınavlarının kaldırılması, 1995-1996 öğretim yılında akşam liselerinden devlete ait olanların kapatılması ve yine aynı öğretim yılında meslek liselerinin dışarıdan bitirme sınavları ile yurt dışında

yapılan dışarıdan lise bitirme sınavlarının kaldırılmasının etkili olduğu belirtilmektedir (Hakan vd.,1997; Sağlam, 1997).

22 Şubat 1993 tarihli ve 21504 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliğinin 5. Maddesine göre, Açık Öğretim Lisesinin amacı şu şekilde belirtilmektedir:

Gelişmiş kitle iletişim araçları ve yeni teknolojileri kullanarak;

- a) İlköğretimi tamamlayan ancak ortaöğretime devam etmeyenler ile ortaöğretimden ayrılan, mezun olan ve yükseköğretimden ayrılan veya mezun olanlara farklı alanlarda öğrenim görme fırsatı vererek eğitim öğretim imkânı sağlamak.
- b) Ortaöğretim düzeyinde fırsat ve imkân eşitliğine, toplumun kültür düzeyinin yükseltilmesine ve güçlendirilmesine katkı sağlamak.
- c) Öğrencileri hayata ve yüksek öğretime hazırlamaktır.

Türkiye’de, özellikle 4+4+4 düzenlemesi, İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair 6287 sayılı yasa ile 11 Nisan 2012 tarihinde kabul edilmiştir. Bu yasa, Türkiye eğitim sistemi ile tüm ülke nüfusunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu etki herkes için farklı durumları ifade etmektedir. Özellikle, diğer liselere girme imkânı olmayan yoksul ya da alt orta sınıf aile çocuklarına Açık Öğretim Lisesinin yolu açılırken, varlıklı- zengin ailelerin çocuklarına ise özel okulları tercih etme olanağı verilmiştir. Dolayısıyla bu durum diğer okullara gidenler dışında kalan çağ nüfusunun Açık Öğretim Lisesine kayıt olması zorunluluğunun getirildiği anlamını da taşımaktadır (Aksoy, 2012). Bu durum Açık Öğretim Liselerinin amaçlarından bir sapma olarak değerlendirilebileceği gibi, geleneksel örgün eğitimin çağ nüfusunu kapsama ile ilgili sorunlarına dikkat çekmektedir.

İlgili alan yazın incelendiğinde Türkiye’de Açık Öğretim Lisesini değişik boyutları ile inceleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Yapılan araştırmaların katılım boyutu ile ilgili bulgularına aşağıda yer verilmiştir.

MEB tarafından 1994 yılında gerçekleştirilen araştırmada Açık Öğretim Lisesi öğrencilerinin yaklaşık % 70’inin 25-44 yaşa grubu içinde olduğu, 18 yaşın altında bulunan öğrenci sayısının yaklaşık % 2 olduğu, % 75’inin işçi ve memur olarak bir işte çalıştığını, yaklaşık % 55’inin yükseköğretim görmeyi “çok önemli” gördükleri ortaya çıkmıştır (MEB,1994). Teker tarafından gerçekleştirilen araştırmada Açık Öğretim Lisesi öğrencilerinin genel olarak ekonomik gelirleri düşük, hazır olma düzeyleri dersleri kendi kendilerine öğrenmek için pek de yeterli olmadıkları ve başarısız olma kaygısı

taşıdıkları ortaya çıkmıştır. Öğrenci kitlesinin heterojen olması, farklı yıllarda farklı biçimlerde diploma alan öğrencilerin bulunması, giriş amaçlarındaki farklılıklar, sunulan hizmetlerden yeterince yararlanma olanaklarının yaratılmaması gibi sorunların bulunduğunu belirtilmektedir. Sözü edilen bu sorunların öğrencilere yansması; öğrenci olmanın somut bir yararını görememek ya da tatmin edici bir gelişme kaydetmemek şeklinde olmaktadır. Uzaktan öğretim öğrencileri üzerinde yapılan araştırma bulguları, süreç içerisinde öğrencilerin, öğrenci olmanın somut bir yararını görmezlerse ya da tatmin edici bir gelişme kaydetmezlerse kolaylıkla sistemin dışına çıktıklarını göstermektedir (Tekler, 1996). Adıyaman'ın yaptığı araştırmanın sonuçları, öğrenimini terk etme nedenleri arasında kişisel nedenlerin yanı sıra, yönetsel ve yapısal sorunların dikkat çekecek kadar belirgin olduğunu göstermektedir (Adıyaman,1997).Yavuz tarafından Çubuk ve Pursaklar ilçelerindeki Mesleki Açık Öğretim Lisesine devam eden 320 öğrenci üzerinde Mesleki Açık Öğretim Lisesi öğrencilerine sunulan öğrenci hizmetleri ile öğrencilerin motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi öğrenci görüşlerine dayalı olarak değerlendirmek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada, katılımcıların çoğunluğunu kız öğrencilerin oluşturduğu, Kız Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesini tercih edenlerin sayıca fazla olduğu, bekar öğrencilerin ve 18-21 yaş arasındaki öğrencilerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Çalışmayan öğrencilerin Mesleki Açık Lisesini daha çok tercih ettiği, çoğunluğunun yarım kalan eğitimini tamamlamak için Mesleki Açık Öğretim Lisesine kayıt yaptırdığı araştırmanın ortaya koyduğu diğer bulgulardır (Yavuz, 2014).Yılmaz tarafından Açık Öğretim Lisesi ve Mesleki Açık Öğretim Lisesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırma, özellikle toplumsal cinsiyet açısından sonuçları ortaya koymaktadır. Araştırmada kız öğrencilerin yarım kalan eğitimlerini tamamlamak ve meslek edinmek amacıyla bu okullara devam ettikleri belirtilmektedir (Yılmaz, 2009).

Açık Öğretim Lisesine devam eden öğrenci ve mezunların katılım örüntülerinin neler olduğunu belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Çalışma grubunu demografik olarak nasıl bir görüntü sergilemektedir?
2. Daha önce öğrenimlerine devam etmeme nedenleri nelerdir?
3. Hangi amaçlarla Açık Öğretim Lisesine devam etmektedirler?
4. Eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma türünün kullanıldığı betimsel bir tarama araştırma niteliğindedir. Nitel yaklaşım “insanların deneyimlerini nasıl yorumladıklarını, dünyalarını nasıl kurduklarını, deneyimlerine nasıl bir anlam yüklediklerini”(Merriam, 2013) anlamak amacıyla tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Alan araştırmasının yapıldığı dönemde Çankaya Halk Eğitimi Merkezine kayıt yenileme başvurusu yapan 9060 öğrenci bulunmaktadır. Çalışma grubu, öğrenci grubunun olasılıksız örneklemin en yaygın biçimi olarak kullanılan “amaçlı örnekleme” ile oluşturulmuştur. “Amaçlı örnekleme; araştırmacının keşfetmek, anlamak, iç görü kazanmak istediği ve çoğu şeyin öğrenilebileceği bir örneklem seçiminin zorunlu olduğu varsayımına dayanır”(Merriam,2013:76). Çalışma grubuna dahil edilecek mezunlar amaçlı örneklemin en yaygın biçimi olan “kartopu örnekleme” ile belirlenmiş çalışma grubunu oluşturacak kişi sayısı nitel araştırmanın doğası gereği bir temsil kaygısı güdülmediğinden, öğrenciler için “yeni bir bilgi elde edilemeyeceği” konusunda bir doygunluk noktasına ulaşıncaya kadar devam etmiştir. Bu çerçevede 34 öğrenci ve 8 mezun araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması

Veri toplama aracı olarak “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Görüşme yapılacak öğrencilere Çankaya Halk Eğitimi Merkezinde 1 Haziran-5 Kasım 2016 tarihleri arasında öğrenim belgesi almak, kayıt yenilemek, KPSS başvurusunda bulunmak amacıyla gelenler arasından ulaşılmıştır. Mezunlara ise Çankaya Halk Eğitimi Merkezinde çalışan bir mezundan başlayarak “kartopu” yöntemiyle ulaşılmıştır. Görüşme formunda demografik verilerle ilgili sorular ve araştırma amacını içeren temel sorular yer almıştır. Görüşmeler çalışma grubuna katılanların yaşam alanlarını yansıtacak anlatıları içeren bir biçimde yürütülmüş ve yaklaşık üç saat sürmüştür. Görüşme ortamında çalışma grubunda yer alanların araştırmacıya güven duydukları ve samimi cevaplar verdikleri izlenimi edinilmiştir. Görüşmeler anlatıların korunması amacıyla sesli olarak kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler analiz edilirken öncelikle sesli olarak kaydedilen veriler yazılı veri seti haline dönüştürülmüştür. Daha sonra anlatılar içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi sürecinde veri setinde yer alan ve araştırma amacına

cevap niteliğinde olan temalar ve alt temalar elde edilmiş ve araştırma amaçlarına cevap verecek bir biçimde yorumlanmıştır.

BULGULAR

Öğrencilerle yapılan görüşmeler araştırma amaçlarına uygun olarak görüşmeye katılanların demografik özellikleri, öğretimlerini Açık Öğretim Lisesinde sürdürme nedenleri ve bu liseyi bitirme amaçları ve öğretimlerini açık lisede sürdürmelerinden kaynaklı sorunların neler olduğu olmak üzere 4 temel konuda odaklaşmıştır.

Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Görüşmeye katılan öğrencilerin,14'ü kadın, 19'u erkektir. 1'i de transseksüel olduğunu ifade etmiştir.22'sinin bekâr, 11'inin evli, 1 kişinin de boşanmış olduğu görülmektedir. Bekârlardan 14'ü erkek, 7'si kadın; evlilerden ise 5'i erkek, 6'sı kadındır. 1 kadında boşanmış olduğunu ifade etmiştir. Yaş dağılımı 14 (1 kişi) ve 74 (1 kişi) arasında değişmektedir. 13 kişisi 18 ve altı yaş grubunda bulunmaktadır. 14 erkek ve 4 kadın bir işte çalışmakta, 7 erkek ve 9 kadın herhangi bir işte çalışmamaktadır. Görüşmeye katılan mezunların 5'i erkek 3'ü kadındır. Katılımcılardan 4 erkek ve 1 kadın bekar; 1 kadın,1 erkek ise evlidir. Bir kadında eşinden boşanmış olduğunu dile getirmiştir.

Erkeklerden 4'ü üniversite mezunu, 1'i ise doktora mezunu olduğunu ifade etmiştir. Kadınlardan sadece 1'i üniversitede öğrenci olduğunu belirtmiştir. Diğer yetişkin öğrenenlerden 2 kadın ise üniversiteye devam etmediğini dile getirmiştir. Açık Öğretimden mezun olanların çoğunluğu ara vermeden üniversiteyi kazandıklarını ifade etmişlerdir. Yaş dağılımı 18(1 kişi) ve 52(1 kişi) arasında değişmektedir. 2 kadın ve 2 erkek çalışmakta, 1 kadın ve 3 erkek çalışmamaktadır.

Öğretimi Açık Lisede Sürdürme Nedenleri

Görüşme verilerinin içerik analizi sonunda öğrenci ve mezunların öğretimlerini neden açık lisede sürdürdüklerine ilişkin olarak “ekonomik nedenler”, “ayrımcılık ile ilgili nedenler”, “eğitim sistemi ile ilgili nedenler”, “okul disiplin ve kurallarına uyum sağlayamama ile ilgili nedenler” ve “kişisel nedenler” olmak üzere 5 tema belirlenmiştir. Öğrenci ve mezun grubu ile yapılan görüşmeler birlikte ele alınmıştır.

Ekonomik Nedenler

Katılımcıların öğrenimlerine açık lisede devam etmelerinde yoksulluğun temel belirleyicilerden biri olduğu görülmektedir. Bir başka anlatımla yoksulluk, geleneksel örgün eğitime erişimin engeli olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu çalışmak zorunda olduklarından örgün eğitimden uzak kaldıklarını dile getirmektedirler. Kimi zaman özellikle yoksulluk koşullarında ebeveyn kaybı ve ailenin parçalanması, çocukların çalışma zorunda kalarak geleneksel örgün eğitim olanaklarına erişememe durumunu ortaya çıkarmaktadır. Kimi zaman da eğitim fırsatlarının sunulmasında kırsal ve kentsel eşitsizlik yoksulluk koşulları ile birleştiğinde eğitime erişimin engeli olmaktadır. Çocuk yaşta çalışmaya başlayan katılımcıların hemen hemen hepsinin ortaokulu dışarıdan bitirdikleri bilgisi, yoksulluk koşullarında çocukların geleneksel örgün eğitim fırsatlarını yakalayamadıklarının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan diğer temalar altında ele alınan nedenlerin de büyük ölçüde ekonomik nedenlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Ekonomik nedenler birbirleri ile iç içe geçtiği için alt temalar belirlemek mümkün olmamıştır.

Çalışma hayatıma çok küçükken sekiz yaşında başladım. Çünkü annem ve babam o yaşta ayrıldılar. Yani o yüzden okuyamadım (K1Ö).

Suriye’de doğdum , üç yaşından sonra babam vefat etmiş. Yatılı okula girdim. Orada on ikiye kadar okudum. Ben okullar hep birinciyim o zamanlar yani birinci sınıf sürekli teşekkür, takdir alıyorum yani sonra annem evlendi evlendikten sonra hala okulda okuyorum yani zaman geçmiş gelmiş ondan sonra liseye girmedim çünkü orda biraz aile olarak yani sıkıntı yani maddi olarak yani tamamlayamadım en son bıraktım sonra evlendim (E8Ö).

7 yaşında ilkokula giderken babamı kaybettim. İlkokulu bitirdim annemi kaybettim. İki kardeş kaldık. Kardeşim küçüktü, onu yurda verdik. Ben Ankara’ya geldim. Gurbete gittik ve bu erkek kuaförlüğünü meslek edindim (E5Ö).

Ailemle aram... Ayrılma durumu oldu. Ayrılmadılar. Sorun bize yansıyınca biz de ayrılmak zorunda kaldık onlardan. Ailemle görüşmüyorum. Abim de okuyor zaten kendisi. O yüzden hem çalışıp hem okumam lazım. Liseyi bitirmem lazım. Okuldayken part time çalışmak zor oluyor (E3Ö).

Baba müteahhit. Annem ev hanımı. Çocukluğum hem çalışmak hem okumakla geçti. Sabah kalkıp okula gidiyordum. Öğlen 13.00’ten

sonra işe gidiyordum. Akşam 22.00’de geliyordum. Sabah kalkıp okula gidiyordum. İlk iki ders uyuyordum. Sonra konsantre oluyordum (E4Ö).

Yoksul aileler için anne ve babanın ayrılması kimi zaman çocukların bakımının devlet kurumları olan yurtlara bırakılması anlamına gelmektedir. Bu durum onların okulda başarısızlığının ve okulu bırakmanın kaynağı olabilmektedir. Çalışma grubundan iki kişi neden Açık Öğretim Lisesinde öğrenimlerine devam ettiklerini şöyle dile getirmiştir:

Annem babam ayrıldı. Babamın yanındayken okula başladım. 1. sınıfı mahallede okudum. 2. sınıfa başladığımda Çocuk Esirgeme Kurumunda kalmaya başladım. 5. sınıfa kadar Esirgeme Kurumunda hem kaldım hem okudum. 5. sınıftan sonra Yetiştirme Yurduna geldim. Ortaokulu Barbaros İlköğretim Okulu’nda okudum. 8. sınıfı bir ilköğretim okulunda okudum. Okula geçme sebebim okuldan bir hocayı dövdüydüm. Başka bir okula naklettiler. Liseye ticaret meslek lisesinde başladım. İlk dönem bitti. 2. dönemin başında polis memuru ile okul önünde kavga ettim. Ondan sonra beni okuldan attılar (E1Ö).

Babam özel şirkette çalışıyordu. Annem ev hanımı idi. İlkokul 1’de annemle babamın yanındaydım. Ondan sonra ayrıldılar. Yurda düştük. 2 kardeşlik. Yurtta dik durduğum için kendimi ezdirmediğim için, o yurttan o yurda hep sürgün yedim. O süreç içerisinde okullardan da soğuduğum için okulu bıraktım. Lise 1’de bıraktım okulu. 13 sene boyunca yurt hayatı yaşadım. Aile olmadığı için insanlar dışlıyordu yurtta olduğumuz için. O beni hırçın yaptı, vurdumduymaz yaptı ve hayatı boş yaşamamda etkili oldu (E6Ö).

Ayrımcılık İle İlgili Nedenler

Toplumda farklı biçimlerde ortaya çıkan ayrımcılık da eğitime erişim ve devam etmenin engelleri olabilmektedir. Bu araştırma grubunda yaşanan ayrımcılıklarla ilgili olarak “toplumsal cinsiyet ayrımcılığı”, “cinsel kimlik ve tercihe dayalı ayrımcılık”, “inanç ve mezhep ayrımcılığı”, “siyasi görüşe dayalı ayrımcılık” olmak üzere 4 alt tema belirlenmiştir.

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık

Eğitime erişimin yoksulluk ve eşitsizlikle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koyan veriler aynı zamanda bunun bir kadın sorunu olduğunu da göstermektedir. Buna göre, çeşitli nedenlerle geçmişte eğitim alma hakkından mahrum bırakılmış kız çocukları için Açık Öğretim Lisesi ikinci bir şans

olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık en belirgin biçimde ailenin kız çocuğunu okula göndermemesi, eğitimle ilgili yatırımların erkek çocuklara yapılması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Aşağıda geçmişte ailenin okula göndermemesi nedeniyle eğitimine Açık Öğretim Lisesinde devam ettiğini belirten görüşmecilere ait ifadeler yer almaktadır:

Ben şimdi ortaokulu bitirdikten sonra liseye babam göndermedi annem de göndermedi. Aslında ortaokula da göndermedi ama bir tane Bekir abim var sağ olsun akrabamız, onun sayesinde ben ortaokula gittim. Çok duacıyım ona. Liseyi çok okumak istedim yani çok güzel hafızam vardı, matematiğim çok iyiydi ama evlendirmeyi tercih ettiler. 16 yaşında evet 16 yaşında evlendim. Hep içimde okumak kaldı (K3Ö).

Ortaokulu da açıktan bitirdim ben. Köyde doğup büyüdüğümüz için 5. Sınıf bitince hani ortaokul lise köyde olmadığı için biz 5. sınıfı bitirince kaldık. Ablalarım evlendi zaten 15 - 16 yaşlarında. Erkek kardeşim de işte bir tanesi akrabamın yanında okudu öbürleri için biraz zor oldu akrabaların yanında kalması. Babam buradan ev aldı. Ben 14 yaşında geldim buraya köyden, erkek kardeşlerle beraber kaldım. Ama yollanırken köyden şöyle denirdi “Kız çocuğu, babasının şapkasını öne eğmeyecek”. Hani hep o korkuyla hani evden dışarı bile çıkamıyorduk. Köyde her şeyi sen ekip biçtiğin için bir para hesabın da yok, dışarı çıktığın zaman pazara gitmen bile seni korkutuyor. Onun için o üç erkek kardeşimle ben burada kaldım. Okul kapanınca şeye gidiyorduk köye, okul açılınca tekrar geliyorduk. İşte tabii ki ben 18’inde nişanlandım 19’umda evlendim. Evlendikten sonra da bir 6 yıl zaten kayınvalide ile oturunca iyice körleşiyorsun. Eşimin de işi yoktu doğru düzgün yani bir memuriyet hayatına atılınca yer mekân da değişince o zaman okumadığımı daha çok itiraf ediyorsun. Hani keşke okusaydım(K5Ö).

Üç kardeşтик. Ailenin en küçüğüyüm. İki tane abim var. Babam abimi okutmak için köyden ilçeye geldi. Abim ergenlik döneminde arkadaş çevresi nedeniyle okumadı. Abim okumadığı için ikinci abimle beni okutmadı. Bizde normal köyde 5. sınıfa kadar okuduk. Oradan ilçeye geldik ama yaşımız ilköğretim dönemini geçmişti. Okula gidemezdik. Okumadık yani. 17 yaşında evlendim (K7Ö).

Aile içinde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, ev içi sorumluluklarını kadınlara yüklemektedir. Görüşme bulguları bu sorumluluğun öğrenim yaşında olan kız çocuklarından da beklendiğini ortaya koymaktadır. Görüşmecinin aşağıdaki ifadeleri aile içinde kız çocuğunun emeğine

gereksinim duyulduğu için geçmişte okula gönderilmediğini ortaya koymaktadır:

...Ama orta 1. sınıfta annem ve üvey babam ayrılınca küçük kardeşime bakmak zorunda kaldım ve eğitim hayatım da bitmiş oldu. Artık hiçbir umudum yoktu. Ta ki yıllar sonra açık öğretimi öğrenene kadar. Gittim kaydımı yaptırdım(K1M).

Lise 1. sınıfa geçtiğimde nişanlandım. İki sene nişanlı kaldım. Lise son sınıfta okuldan ayrıldım. Evlendirilmek üzere. Ailem istedi. Aile isteyince beni son sınıftan aldılar (K4Ö).

Bulunduğu yerleşim yerinde okul olmadığı ve ekonomik nedenlerle eğitimine devam edemediğini belirten iki görüşmecinin kadın olması, bu durumun aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilişkilendirilebileceğini göstermektedir. Çünkü daha önceki alıntılardan da anlaşıldığı gibi erkek, okulun bulunduğu yerleşim yerine eğitim alması için gönderilebilmektedir.

Köyde ilkokul vardı sadece, ortaokul yoktu. İlde ilçede vardı. Babam annem ayrı olduğu için dedem ve babaannem büyüttü beni. Köyde okudum. Ortaokul ve lise o zamanın şartlarında köyde olmadığı için hem de maddi durumları olmadığı için okutamadılar. Ortaokulu da dışarıdan bitirdim (K2Ö).

Ben Yozgat'ın merkez bir köyünde annem kardeşlerim ve üvey babamla yaşamaktaydım. İlköğretime bu köyde başladım. Okula başlamadan önce okumayı yazmayı biliyordum. Okulda çok başarılı bir öğrenciydim. Ankara'daki dayım işinden ayrılmış ve benim sorumluluğumu alamayacağını anlattı. Bildiklerimi unutmamak için 5.sınıfa tekrar gittim. Okul yine bitti. Ama ben yine devam edemedim (K1M).

Cinsel Kimlik ve Tercihe Dayalı Ayrımcılık

Toplumda cinsel kimliğin ve tercihin farklı olması nedeniyle yaşanan sorunlar, toplumun ötekileştirilen bu kesimleri için eğitim süreçlerine de yansımaktadır. Aşağıda farklı cinsel kimliğe ve tercihe sahip olduğu için eğitimini Açık Öğretim Lisesinde sürdürmek zorunda olan görüşmecilere ait ifadeler yer almaktadır:

Ankara'da doğdum. Doğduğumdan beri ailemle birlikte yaşıyorum. 4 kardeşiz. Evin en farklı çocuğu da benim. Onlarda olmayan birçok şey bende var. Daha olgunum. Homoseksüel bir bireyim. Kendimi çok küçük yaşlarda fark ettim. Ama çok küçük yaşlardan beri bu

kadar içine girmek istemiyordum bu hayatın. Gene farklı olan bir tarafım yaşlılarımın göre binaen daha çok okuyordum daha çok araştırıyordum. Yaşlılarımdan daha erken okuma yazmayı söktüm. Okul benim için gerçekten güzel bir mekândı. Gerçekten hep yalnız kaldığımı hissediyordum okulda. Sıcak bir yuvaydı okul ama bazı sebeplerden dolayı yaşlılarımla aynı ortamda bulunmaktan dolayı hoşlanmıyordum. Bir eşcinsel bireye göre benim hayatım daha karmaşıktı. Kimseye anlatamadığım bu özel durum yıllarca kendi verdiğim savaşıla ortaöğretim sonuna kadar devam etti.

1990'da Ankara'da doğdum. Doktorların ve ailemin bana yüklediği bir cinsiyet vardı. Bu cinsiyetin adı da erkekti. Ama aslında ben ailemin kız çocuğuydum. Hayatım küçük yaşlardan beri hep mücadele ile geçti. Geçmekte. Ortada bir problem var kimseye söyleyemediğim. Kendime de yediremediğim. Hayatımın her alanında önüme çıkan büyük bir problem. 12 yaşlarına falan geldiğimde okulda, ailede ve sosyal çevrede sürekli dışlanmaya başladım. Tek suçum makyaj yapmak, Barbie bebeklerle oynamaktı. Ve 14 yaşında tanıdım kendimi. Artık içimdeki zorunda olarak yaşadığım erkek öldü. İçimdeki kız çocuğunu serbest bıraktım. Çok problemlerle, sorunlarla karşılaştım; hala da karşılaşmaya devam ediyorum. Umudumu hiç yitirmiyordum. Dönerek özgürleşiyorum. İlkokulda o kadar problem yaşamadım. Çocuktuk. Ama ortaokula geçince çok ciddi problemler yaşadım. İşte psikolojik şiddet, fiziksel şiddet hepsini yaşadım ve bu yüzden açık liseye geçmek "zorunda" kaldım. Örgün eğitimin içinde olmadığım için daha az problemle karşılaşıyorum. Bana daha iyi geldiğine inanıyorum. O kadar (T1Ö).

İnanç ve Mezhep Ayrımcılığı

Çalışma grubunda mezhebi ve inancı nedeniyle eğitim süreçlerinden dışlanan ve eğitimini Açık Öğretim Lisesinde sürdürmekte olan bireyler de bulunmaktadır:

... Gittiğimde okulu çok seviyordum. Köylerde genellikle eğitime dikkat edilmiyor. İlkokul güzel geçti. İlköğretim bitti. Lise hayatım başladı. Köyde yaşadığımız için Yozgat'ta liseyi okumam gerekiyordu. Annelerimizin, babalarımızın imkânları ile Yozgat merkeze servis tutuyorlardı. Okulumuzda sağcı - solcu olayları yaşıyorduk. Köyümüzün Alevi köyü olduğunu bildikleri için bize baskı yapıyorlardı. O zaman daha çocuktum. Mücadele edemedim. Sürekli Alevi olduğumuz için önümüze çıkıyorlardı grup halinde. Kavga çıkarmaya çalışıyorlardı. Yıl sonunda, notlarım gayet iyiyken

karnemi aldıktan sonra okulu bırakmaya karar verdim. Müdür yardımcımız aradı. İmkânlar sundu ama kabul etmedim(K2M).

5. sınıftan sonra bir yıl Diyanet'in Kuran kursunda okudum. Başımı kapattığım için imam hatipten başkasına gidemezdim. Babam da masraf olur diye beni okula göndermedi. Babam sıkıntı çekerek büyüdüğü için ev almak hevesi ile kitabı masraf olarak gördü. Boş durmadım. Etrafta ne kadar bedava kurs varsa gittim. Okul okumayınca da cahil kalınmadığımı gördüm. Arapça öğrendim. Kendi imkânlarımla. Bir arkadaşımın Mısır'dan mektupla ve radyo ile kurs verildiğini duydum. Bu yolla Arapça öğrendim. Eşimle evde tahta aldık. Kelime yazıp anlamlarına bakarak ve çizgi film izleyerek İngilizce öğrendik. Sınavlarda başımı açma zorunluluğu beni açık ortaokulda devam etme fikrinden caydırdı. Bana göre kara bir lekeydi o dönemde Türkiye tarihinde. Sonra başörtülü sınava gireceğimi duyunca başvurduğum açık ortaokulu bir yılda bitirdim devamını da açık liseye devam ettim (K8Ö).

Evlendikten sonra okunmaz diye düşündük. Dışarıdan. Bilmiyorduk. Sonradan eşim söyledi. O zamanda başörtüsü yasağı vardı. Ondan dolayı okumadım. İşe başladım. Hep birlikte arkadaşlarla karar aldık. Ortaokula başladık. Sınavlara girerek mezun olduk. Bitirdim. Oradan mezun olunca açık liseye kayıt yaptırdım sınavlarına devam ettim(K7Ö).

Bir kafede çalışıyorum. Açık Öğretime geçme sebebim okulda biraz sorun oluyordu. Konservatuvar istiyorum. İmam Hatip okuduğum için biraz ön yargı ile yaklaşıyorlar. Ailemin zoruyla seçtim aslında babam imamdı. İlk yıl zaten okudum ikinci yıl kaldım alışamayınca, sonra mecbur okumak zorunda kaldığımı fark ettim. Biraz dayandım ama sonra mecburiyetten ayrılmak zorunda kaldım. O yüzden Açık Öğretim Lisesinde hem okuyup hem çalışma imkânım var (E3Ö).

Siyasi Görüşe Dayalı Ayrımcılık

Çalışma grubunda siyasi görüşlerinden dolayı tutuklanarak ceza evinde kalan ve bu nedenle eğitim süreçlerinden uzak kalan bir görüşmeci şunları ifade etmektedir:

1978'de siyasi olaylardan dolayı, eğitim - öğretim hayatına son verdim. Ve 1982 yılının Ağustos ayında tutuklandık. İdam cezasını aldık. Af anayasaya aykırı olduğu için kanun üzerinde değişiklik yaparak Turgut Özal 10 yıl sonra siyasi suçluları ceza evinden çıkardılar. Çıktık para yok, meslek yok, 12 Eylül'ün etkisi devam

ediyor. Nihayetinde açıktan hem ortaokul hem lise diplomasını aldım. Sonuçta üniversite imtihanına girdik. Sonuç Türkiye Cumhuriyeti Devletinde 4225. oldum. Ve o gün sınava başlamadan önce cezaevinde bol bol kitap okumak ve dil çalışmadan dolayı ve hatta yüksek matematik çalışırdık biz. Cezaevinde bir vatandaş İspanyolca çalıştığı için falaka yemiştir. Biz biraz da mecburiyetten okuma yolunu seçtik. Çünkü meslek olmadığından, para olmadığından ve açık öğretimi bitirdik. Ortaokul ve lise diplomasını aldım. Sınava, üniversite sınavına da girdik. Bir tercihim olan Ankara'nın göbeğindeki Ankara Üniversitesinden mezun olduk. Ondan sonra çalıştık. Mezun olduk. Biz de öğretmenliğe müracaat ettik. Ankara'da dilekçeyi yazarken tayinim nereye çıkarsa çıksın 10 yıl görev yapacağım dedim. Ve tam 10 yıl Adıyaman'da Nemrut'tan yüksek yerde görev yaptım. Ankara gelmek için, yüksek lisans yaptım. Ben köyde İngilizce çalışarak, İngilizce puanımı yüksek lisans yapmak için. İngilizce puanını da elde ettim. Ondan sonra geldik Ankara'ya. Yüksek lisansı bitirdik. Doktora yapak dedik. Doktoramızı da yaptık. Doktorayı da bitirdik. Şu anda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde İspanyol Dil Edebiyatında, Doktorasını tamamlamış olan 10 kişiden biriyim yani. Yani nispeten değerli bir insanız amma gel gör ki bu mülakatı yaptığımız yerde yaşlı kadımlara okuma yazma kursu veriyoruz (E2M).

Eğitim Sistemi İle İlgili Nedenler

Eğitim sisteminden kaynaklı nedenlerle ilgili olarak “Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemi(TEOG) kaynaklı nedenler”, “üniversite sınavına daha kolay hazırlanmak” ve “okul kurallarına ve disiplinine uyum sağlayamamak”, “örgün eğitimin zaman kaybı olarak görülmesi” olmak üzere 4 alt tema belirlenmiştir.

TEOG ve SBS sistemi kaynaklı nedenler

Araştırma grubunda özellikle genç görüşmeciler arasında öğrenimini açık lisede sürdürme durumunda kalanlar arasında, 2013-2014 eğitim - öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan TEOG sistemi ile ilgili sorunlar yer almaktadır. Söz konusu sınav sonucunda puan yetersizliği nedeniyle genel liseye yerleşemeyen öğrencilerden ekonomik durumları iyi olanların ailesi tarafından özel liselere gönderildiği, maddi olarak yetersiz olanların ise meslek lisesi ya da imam hatip lisesine gitme zorunluluğu ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu SBS sistemi için de geçerlidir. Bu durumda meslek lisesi ya da imam hatip lisesine gitmek istemeyenler için tek seçenek Açık

Öğretim Lisesidir. Aşağıda TEOG'da yeterli puan alamadığı için Açık Öğretim Lisesine devam etmek durumunda kalan öğrencilerin ifadeleri yer almaktadır:

Iğdır'da doğdum. Annem ev hanımı, babam devlet memuru. Babam memur olduğu için Ankara'ya taşındık. Demirlibahçe İlköğretim Okulu'nda okumaya başladık. Üç yıl önce TEOG'a girdim. Puanım düşük olduğu için benim istediğim liselerde bölüm eksikliği olduğu için direkt açık liseye yazıldım. 3 senedir açık lisedeyim (K9Ö).

Annem ve babam başkasının hayvanlarına bakıyordu. Ortaokulu 8'e kadar okudum. Okulda ful erkek var. Annem istemedi. 235 aldım. TEOG'dan daha iyi alsaydım, başka okullara gidebilirdim. Benim yazdığım okul Oğuzhan Meslek Teknik Anadolu Lisesi idi. Annem kaydımı sildirdi. Açık liseye yazdırdı (K12Ö).

Babam ocakçı, kahvede çalışıyor. Annem ev hanımı. TEOG'a hazırlandım. 198 puan aldım. Bahçelievler Yüzüncü Yıl Mesleki Anadolu Lisesi'ne puanım tuttu. Ama gitmedim uzak diye. Açık liseye geldim. Hem ben hem de babam istedi. Yani ailem istedi (K13Ö).

Ben SBS'ye girmiştım. Notum kötü gelmişti. Babam sağlık lisesine gitmemi istedi. Sağlık lisesine yazıldım. Stajda ameliyata girdim. Hastanın halini görünce bu meslek bana göre değil dedim. Okulu bırakmaya karar verdim. Şimdi Açık Öğretim Lisesine kayıt oldum ve en çok istediğim mesleği yani polis olacağım. Hem SBS'den yetmediği için hem de sağlık meslek lisesi özel olduğu için örgün lise kabul etmedi o yüzden Açık Öğretim Lisesine kayıt oldum (K10Ö).

Üniversite sınavına daha kolay hazırlanmak

Üniversiteye hazırlanmak ve dershaneye daha fazla zaman ayırmak için açık öğretim daha elverişli bir yol olarak görülmektedir. Bu durum aslında lise müfredatı ve üniversite sınavı arasındaki ilişkilerin yeniden düşünülmesini de gündeme getirmektedir.

Ben liseyi beş yılda bitirdim; ilk dört senemde pardon ilk beş senemde bir sıkıntı çekmedim ama dershanemin de uzaklığından dolayı lise dördün ikinci döneminde arkadaşlarımla birlikte açık liseye geçtim daha rahat olsun diye. Daha çok dershaneye vakit ayırabilmek adına (E1M).

Okul kurallarına ve disiplinine uyum sağlayamamak

Çalışma grubu içinde okul kurallarına ve disiplinine uyamadıkları, okulu sevmedikleri için öğretimlerini Açık Öğretim Lisesinde devam ettiklerini belirten görüşmecilerin varlığı, açık öğretimin potansiyel hedef kitlesinin özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Okul kurallarından ve disiplininden uzaklaşmanın kimi zaman öğretmen tutum ve davranışları ile ilgili olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Kimi zaman da geçim sıkıntısı, aile parçalanması gibi sorunlarla birleşerek okul yaşantılarından uzaklaşmaya neden olmaktadır. Öte yandan bu durum okul kültürü ile ilgili sorunlara ve yetersiz rehberlik hizmetlerine dikkat çekmektedir.

Kırklareli’nde doğdum. 21 yaşındayım. Annem ressam. Babam astsubay emeklisi. Annem ile babam boşandılar. 3 yaşına kadar Kıbrıs’ta yaşadım. Oradan Ankara’ya geldim. Örgün eğitime adapte olamadım. Yaşım küçüktü. Sonra düşünecek çok şeyim vardı. Hem paraya hem de düşünmeye ihtiyacım vardı. Bunu okulda yapamıyordum. Bir sene lisede kaldım. Bıraktım. Daha sonra İş-Kur’un aşçılık kurslarına yazıldım (E4M).

İzmir Bergama’da İlkokulu okudum. İlkokulda öğretmenimiz dövüyordu. Bende hiperaktivite dikkat dağınıklığı vardı. Ama çözüm üretilmedi. Ortaokula gittim. Orda kavga ettim çok. Sonra bir daha da okula gitmedim. Şu an 4+4+4 olduğu için diplomayı liseden sonra veriyorlar. Onun için açık liseye başvurdum(E17Ö).

Annem ve babam ben bir yaşındayken boşanmışlar. Okulumuz adeta bir sürgün yeri idi. Soruşturma geçirmiş, meslekten atılma noktasına gelmiş öğretmenlerin gönderildiği bir okuldu. Öğrenci kalitesi düşüktü. Öğretmenlere kabadayılık yapılabildiğini ilk defa orada gördüm. Teneffüslerde sınıflar stadyuma dönerdi. Her çıkışta kavga olurdu. Bazen aileme “Bugün okul yok, çalışmalara gideceğiz”. diyerek okulu boşluyordum. O yıl da sınıfta kalınca, bir daha gitmek istemedim. Bir daha okula gitmemeye karar verdim (E3M).

Sınıfta bir olay oldu bir gün; Türkçe öğretmenim vardı. Azize Hoca. Başkasının yaptığı suçtan beni suçlu tuttu. Bir daha onun dersine girmedim. 7. - 8. sınıf gibi sigara alışkanlığına başladım. Zamanla başka kötü alışkanlıklara başladım. Alkol, esrar. Eve gelmiyordum. Sonra en yakın arkadaşım Irak’a gitti. Tartıştık. Yemin ettim. Bir daha bunları içmedim. Sonra aileme değer verdim (E4Ö).

Babamın asker kaçağı olmasından dolayı maddi sıkıntılar çekiyorduk. İlkokulu komşularımızın desteği sayesinde bitirmiş oldum. Ortaokul yıllarında babamın vefat etmesiyle boş verdim.

Sınıfta kaldım. Bir yıl bekledim. Daha sonra orta 2'den devam etmeye başladım. İlk dönemde derslerim çok iyiydi. Daha sonra tanıştığım arkadaşlarım sayesinde hep beraber sınıfta kaldık. Bütünleme sınavına girdim. Kazandığım halde yine arkadaşlarıma ayak uydurarak okula gitmedim(E10Ö).

Babam apartman görevlisiydi. Annem ev hanımı. İlkokula sadece gittim sevmedim. Okulla aram yoktu. Yani maddi durumdan dolayı okumak istemedim. Ortaokulu bitirdim. SBS ile Sancak Anadolu Lisesine girdim. İlk sene pek okula gitmedim. Devamsızlıktan ve not düşüklüğünden kaldım. İkinci senem notlarım ve derslerim iyiydi. Devamsızlığım yoktu. Kavga yüzünden okuldan atıldım. Ondan sonra açık liseye kayıt oldum (E18Ö).

Geleneksel örgün eğitimin zaman kaybı olarak görülmesi

Erken yaşta yaşam sorumluluklarını üstlenen kişiler için geleneksel örgün eğitim bir zaman kaybı olarak görülmektedir.

Açık lise 12. sınıfta üniversiteye hazırlananlar için açık lise sadece güven ister. 11. sınıfın yazında ailemle yapılan çeşitli münakaşalar sonucunda açık liseye kaydımı yaptırdım Örgün eğitim bana zaman kaybettirecek (E15Ö).

Açık öğretim daha kısa sürede bittiği için açık öğretimi tercih ettim. Normal lise biraz daha zor ve zaman kaybı olduğunu düşündüğüm için (E11Ö).

...Biraz da benim diğer insanlardan daha hızlı yaşamam gerekiyor. Çünkü benim bir şeyleri oturtmam daha zor olacak. Açık lise bana zaman kaybı yaptırmayacak ama örgün eğitim zaman kaybı yaptıracak bana (E2Ö).

Kişisel Nedenler

Çalışma grubunda belirgin alt temalar oluşturmasa da eğitim için yetersiz aile desteği, olumsuz aile koşullarının da etkisiyle okul yaşamından uzaklaşan ve eğitimin bir ihtiyaç olduğunun sonradan farkına varan ve Açık Öğretim Lisesini bunun için bir fırsat olarak değerlendiren görüşmeciler de bulunmaktadır. Bir görüşmecinin "Silah tutmak gerekmiyor. Kalem tutmak gerekiyor. Ben kalemi tercih ettim. Kararımı aldım ve açık öğretimi tercih ettim. Bu gibi sorunları olanlara her zaman birden fazla şans vermek gerekir (E14Ö)". biçimindeki ifadesi bu durumu yansıtmaktadır. Kimi zaman da sağlık nedeni, ceza evinde bulunmak, yurt dışında bulunmak nedeniyle eğitim

sürecine uyarlanma sorunları gibi kişisel nedenler de bireyleri eğitim için sonradan elde edilen fırsatları değerlendirmeye götürmektedir.

Açık Öğretim Lisesini Bitirme Amaçları

Çalışma grubunda Açık Öğretim Lisesini bitirme ile ilgili olarak “iş yaşamına yönelik amaçlar”, “akademik amaçlar” ve “kişisel gelişme” amaçları olmak üzere 3 tema belirlenmiştir; ancak burada belirtilmesi gereken husus, 3 tema altında görüşler ifade edilse de katılım amaçlarının tekli olmadığı, görüşmecilerin birden fazla amaçla Açık Öğretim Lisesine devam ettiklerinin görülmesidir.

İş Yaşamına Yönelik Amaçlar

İş yaşamına yönelik amaçlar çerçevesinde “iş bulmak”, “iş ve işteki pozisyonunu değiştirmek”, olmak üzere 2 alt tema belirlenmiştir.

İş Bulmak

Bir işte çalışmayan görüşmeciler sıklıkla işe girmek için lise diplomasının istendiğine ilişkin görüşler ileri sürmüşlerdir. Amaçları arasında iş bulma olan görüşmecilere ait ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

Liseyi bitirme hayali ile ve iş hayatına atılmak istediğim için açık lise okuyorum (K4Ö).

Diploma istediler. Açık liseye kayıt oldum. Açık lise bitince kuaför olarak ordu evine gireceğim işte olursa eğer (E4Ö).

Şu anda lise mezunu olmazsak direkt ilkokul mezunu olarak görünüyoruz. İş imkânı doğmuyor. Daha iyi bir işte olmak için açık liseden diploma almam gerekiyor (E16Ö).

...ama yani ne mezunusun diye iş görüşmelerine gittiğimde yani ortaokul demek bile benim için çok garip bir şey. Lise daha farklı olur. İş görüşmelerine gidiyorum lise mezunu musunuz? En azından bir belgen olsun. En azından bir temizlik yapayım lise diploması istiyor. Hani diplomayı diyorum alınma asıp diplomam mı benim yaptığım işi görecektir değil mi? Yani liseyi o yüzden daha çok bitirmek istiyorum. Artık ben şu yaştan sonra amir memur olamam(K3Ö).

... Onun için yani açık liseyi ortaokulu sırf ben işe girmek için hani değil mi ben şu andan sonra ben diplomayı alsam ne olacak ki? Amir memur olamayacağım. Yani ben üniversiteyi de bitirsem bana bir

katkısı olmayacak liseyi de bitirsem... En azından bir işe girmek için ama çok zor (K5Ö).

Amacım lise diplomamın olması. Nerde olsa diploma soruyorlar, mesleğin olsa bile. Üniversite mezunları iş bulamadığı bir zamanda lise diploması ne işe yarar bilemiyorum ama yine zor da olsa bitirim diye düşünüyorum(K2Ö).

İş bulmak için açık liseyi bitirmek isteyen bir katılımcı, bu konudaki toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dikkat çekmiş ve erkeklerin çalıştığı işlerde çalışmak istediğini vurgulamıştır:

Bilmiyorum sadece insanlara kadınlara daha çok önem verilmesini istiyorum. Eğer bu faydalı olacaksa söylemem. Nasıl anlatayım hem kadına sadece işte temizlik işiymiş şuymuş buymuş değil, yani işte dişiyle tırmanan mücadele etmesin. Erkekler daha kolay iş buluyor daha şanslı o konuda. Ben kendimi geliştirmiş bir insanım, insanla muhatap olan bir insanım, neden ben de bir kasada veya bilgisayarda bilgi işlemde çalışmıyorum. Yani ille bir şey mi olmam gerekiyor bilmiyorum. Çalışmak istiyorum sadece. Çalışana iş vermiyorlar, bu da çok acı bir şey, çok üzülüyorum yani. Bir aydır iş arıyorum, dolmuşum galiba (K3Ö).

İş değiştirmek ve işteki pozisyonu değiştirmek

Bazı görüşmeciler bir işte çalışsalar da işteki pozisyonlarını değiştirmek amacıyla lise diplomasına sahip olmak istediklerini, herhangi bir işte çalışsalar dahi işlerinde yükselebilmek için ya da iş değiştirmek istemeleri durumunda lise diplomasına ihtiyaç duyduklarını vurgulamışlardır:

Bu iş yerinde tamamen tecrübeye bakıyorlar. Diplomaya bakmıyorlar. Uzun yıllar tecrübem olduğu için sıkıntı yaratmadılar. Tabii ki ilerleyen yıllarda lise mezunu musunuz diye belki müdürlüğe kadar gider belki. Ve müdürlüğe kadar gittiğimde açık lise diploması önemli olacak (K11Ö).

Açık liseye başvurma sebebim, liseyi dışardan bitirip memurlukta yükselme sınavlarına gireceğim(E1Ö).

Şimdi eşimden ayrıldım. Yeniden bir hayat mücadelesi içindeyim. İş arıyorum ben de, yaşı geç diyorlar. Lise mezunu değilsin diyorlar, ortaokul mezunusun, temizlik işlerine gönderelim belgeleri. Daha iyi yerde çalışmak istiyorum. Lise mezunu olmadığım için kabul etmiyorlar. Aşçı yardımcılığı belge aldım

tecrübe istiyorlar. Çalışmazsan nasıl tecrübe sahibi olacaksın? Öyle sıkıntı yaşıyorum(K3Ö).

Okuyup farklı yerlere farklı kurumlara geçmek istediğim için ve çocuklarıma örnek olmak için açık liseye kayıt oldum (E6Ö).

Diploma alıp böyle paylaşacağım herkese. Face'e, instagrama atacağım Hem kaliteli yerde hem herkes çalışıyor, herkesin hakkı var da benim hakkım niye yok? Lise mezunu değilsin. Şimdi lise diploması alacağım. Böyle oraya tekrardan form vereceğim, ben lise mezunuyum yani beni daha güzel bir işe alın diye. Yani benim de hakkım. Lise mezunu olmak en azından bu zaman bir kademe daha atlıyorsun, ortaöğrenimden çık şimdi muhasebe kursları var, İş-Kur'un veya işte bilgisayar. Lise orda liseyi şart koşuyorlar. Haksızlık olduğunu düşünüyorum bu konuda ama yapacak bir şey yok (K3Ö).

Belki açık liseyi bitiririm. Daha iyi bir iş sahibi olurum. Bir yandan okumamayı seçtim. Geleceğin işi için de lise mezunu ya da lise mezunu olmam şart. 16 yaşında kurumsal bir şirkete başladım. İki buçuk senedir o şirketteyim. Şu an 19 yaşındayım. Lise diploması olmadan hiçbir işe giremiyorum. Açık liseye gelmem diploma almak içindi (E18Ö).

Çalışma hayatıma başladıktan sonra hep diploma soruyorlardı (K11Ö).

Şimdi Açık Öğretim Lisesine kayıt oldum ve en çok istediğim mesleği yani polis olacağım (K10Ö).

O zamanlarda babamın işi battığı için mecburen işe başladım. Kalfa olarak erkek kuaförüne. Askere gittiğinde düşünecek çok zamanın oluyor. Babamın işleri düzelince Allah yüzümüze baktı işte. Ben orduvine kuaför olarak girmeyi düşündüm. Diploma istediler. Açık liseye kayıt oldum (E4Ö).

Akademik Amaçlar

Büyük ölçüde ekonomik kaynaklı nedenlerle eğitimini Açık Öğretim Lisesinde sürdürenler için daha üst akademik fırsatları yakalamak önemli bir güdülenme kaynağı olarak görülmüştür. Görüşmeciler sıklıkla üniversite okumak istediklerini dile getirmişlerdir. Mezunlarla yapılan görüşmelerde ise 4 kişinin üniversite mezunu olması, lisansüstü devam etme isteğinin dile getirilmesi hatta bir görüşmecinin doktora mezunu olması açık öğretim lisesinin kaçırılan akademik fırsatları yakalamak için ikinci bir şans olduğunu

ortaya koymaktadır. Öğrenciler için akademik amaçlar “üniversiteye gitmek” olarak belirtildiği için alt temalar ortaya çıkmamıştır:

Günümüzde olduğu gibi üniversite mezunu olup işsiz kalma durumu ile karşı karşıya kalmamak için eğitimi uzatarak yıllara böldüm. Açıkta okuduğum liseyi bitirir bitirmez paralı üniversite için adımlarımı atacağım. İleriki yıllarda düşündüğüm paralı üniversite masraflarını aileme yıkmamak için kendimi küçük yaşlarda fark ettiğim parapsikoloji ve astroloji üzerine geliştirdiğim ve sertifikalı olarak eğitim aldığım bu iş ile aileme yük olmadan üniversite masraflarımı karşılayacağım. Ben de burada eğitimimi tamamlayıp ideallerim için büyük bir adım atacağım (E2Ö).

Maddi durumum ve üniversiteye gitmem için çalışmam lazım. Hem çalışabilmek için hem üniversite okuyabilmek için. Yoksa okuyamazdım. Şu an ailemle görüşmüyoruz onlarla” (E3Ö).

Üniversite okumak istiyorum. Kişisel eğitmen olmak çok istedim, öğretmen olmayı çok isterdim ama nasip olmadı. Bu yaştan sonra da herhalde çok zor ama yine de üniversite mezun olmayı çok istiyorum (K3Ö).

Hedefim açık liseden sonra üniversitede okumak (K11Ö).

İyileştikten sonra üniversiteye gitmek için açık liseye yazıldım. Hâkime Hanım gibi olup, bu tür kazalara sebep olan insanları cezalandırıp kendi durumumda gibi olan mağdurlara yardım etmek istiyorum (E14Ö).

Üniversiteyi düşünüyorum çünkü üniversiteyi bitirdiğimde kırklı yaşlara geleceğim. Bir daha üniversiteye gitme şansım yok. Açık lise yetişkinler için kesinlikle gerekli. Çünkü her an bakış açınız değişebiliyor. Açık lise bir basamak; üniversiteye geçmek için bir basamak (E19Ö).

İki senelik yurt dışı hayatımda eğitimime ara vermiştim. Açık lise sayesinde liseyi okuyabiliyorum. İleriye dönük hedeflerimi gerçekleştirmemde bana büyük faydası olduğunu görüyorum. Bitirdikten sonraki hedefim kamu yönetimi okumayı planlıyorum (E9Ö).

Üniversiteye gitmek istiyorum (K12Ö).

Fakat hedefim mutlaka liseyi bitirmek ve daha üst okullarda okumak niyetindeyim (E10Ö).

Amacım lise diplomasını almak. Kısmetse üniversite okumak (E14Ö).

12. sınıfta üniversiteye hazırlanmak için Açık Öğretim Lisesindeyim (E15Ö).

Kuzenim de okula gittiği için o biliyor. Onun kardeşi de açık liseye gidiyor. O bize ders çalıştırıyor. Okumayı seviyorum. Açık lise bitince üniversiteyi de açık okurum belki. Puanım tutarsa üniversiteye giderim (K13Ö).

...Sonra üniversiteye başvurmam istiyorum(E7Ö).

Üniversiteyi düşünüyorum. Yani ben okumayı seviyorum; özellikle kendimi geliştirmeyi öncelikle kendimden başlamayı istiyorum ve daha sonra başkalarına faydalı olmak için vatanıma hayırlı bir vatandaş olmak istiyorum. Benim amacım bu (K1Ö).

Okumanın yaşı yok. Liseyi bitirdikten sonra üniversiteye gitmek istiyorum (E7Ö).

Bir yıl sonra da eşimin işi sebebiyle Kanada'ya gittik. Buradan kâğıt aldım. Orda devam etmek için. Fakat çok pahalı olduğu için devam edemedim. Çocukların eğitimi parasızdı Türkiye'ye döndüm şimdi kayıt yeniledim. Bitirip üniversiteye gitmeyi düşünüyorum (K8Ö).

Şu anda tiyatro bölümüne hazırlanıyorum. Umutluyum. Ailem yanımda. Sevenlerim benimle. Kimsenin benim hakkımda ne düşündüğü umurumda bile değil. Yakarsa dünyayı translar yakar (T1Ö).

Açık Öğretim Lisesinden mezun olanlarla yapılan görüşmeler, Açık Öğretim Lisesi mezunu olmanın üniversite okumaya ilişkin akademik amaçları gerçekleştirebildiğini ortaya koymaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi mezunların 5'i üniversite mezunu(1'i doktora mezunu), 1'i ise üniversite öğrencisidir. Ancak burada belirtilmesi gereken husus, doktora mezunu olan dışta bırakılırsa diğerleri için üniversite okuma fırsatının Açık Öğretim Fakültesinde olduğunun görülmesidir. Aşağıda mezun ifadeleri yer almaktadır:

Bu süreçte hem çalıştım dört sene sonra Açık liseyi bitirdim. Hep içimde kalan üniversite sınavına girdim. Ve şimdi KPSS gireceğim. Açık lise bence olması gereken bir şey. Biz gençlere sağlanan en güzel fırsat. Çok mutluyum. Lise mezunuyum(K2M).

Girdiğim ilk üniversite sınavında aldığım puanla hedeflediğim sosyal bilimler ön lisansı kazandım. Öğretim hayatı dışında da daha ciddi kitaplar okumaya başladım. Kutsal kitaplar, temel felsefi kitaplar, Ulusların Zenginliği ve Kapital gibi temel ideolojik

kitapları okudum. Sosyal bilimler bitince sosyolojiye ilgi duyduğumu fark ettim ve sosyoloji lisans diplomamı 2014'te almayı başardım. Bu sıralar sosyolojide tezli yüksek lisans yapmak istiyorum. Bunun için akademik sınava hazırlanıyorum(E3M).

İdealimi gerçekleştirdim. Üniversiteyi kazandım (E4M).

Açık Öğretim Lisesine geleneksel öğretim kurumlarından geçiş sağlamaya olanak veren 4+4+4 sisteminin sonucu olarak “diploma puanını artırmak” amacıyla devam edenlerin de bulunması, bu araştırmanın ortaya koyduğu önemli bir bulgudur:

Diploma puanında üniversite sınavında etki edecek olması. Diploma puanımı arttırmak için açık liseye başvurdum (E13Ö).

Kişisel Gelişme Amaçları

Açık Öğretim Lisesine devam eden ve mezun olan görüşmeciler, mesleki ve akademik amaçlarının yanında “kişisel gelişme” başlığı altında ifade edebileceğimiz; güçlendikleri, kendilerine olan güvenlerinin arttığı, mutlu oldukları, değerli hissettikleri, hedeflerini gerçekleştirme olanağı buldukları, içlerinde kalan okuma arzusunu gerçekleştirdikleri, genel kültürlerini geliştirme fırsatlarına kavuştukları, eğitime devam etmekten gurur duydukları ve heyecan duydukları vb. türden duygu ve düşünceleri dile getirmişlerdir. Kişisel gelişme amaçları birbirine benzer ifade edildiği için belirli temalar oluşturmak mümkün olmamıştır. Aşağıda kişisel gelişme amaçları ile ilgili ifadeler yer almaktadır:

En azından mesela akşam test çözdüm sınav için; en mutlu olduğum zaman, en huzurlu olduğum zaman, kendimi değerli hissettiğim zaman, önemli hissettiğim bir şeyler yapma arzusu hissettiğim zaman... Yani çok imreniyorum kültürlü insanlar, okumuş. Ha sadece okumakla değil kültür ama biliyorum, ama genelde bir kalem mürekkep yalamak gerekiyor ne olursa olsun, evet (K3Ö).

Çalışıyordum. Ben ilkokulu ve ortaokulu beş senelik üç senelik sadece sınavlara girerek kazandım. Kendi kendimi geliştirmiştim yani. Böyle yani ne biliyim kız kardeşimin kitapları vardı ona göz atardım küçükken. Böyle geçerek okuyarak gözlerim orda kalıyor. Onu okumak zorundayım çünkü küçüklüğümden beri öyle bir alışkanlığım benim okuma yazmam öyle gelişti yani yoldan geçerken. Örneğin Meşrutiyet örneğin Karanfil örneğin Sakarya Caddesi. Okuma yazmam bu şekilde gelişti okumayı seviyorum; özellikle kendimi geliştirmeyi (K1Ö).

Ve dünyayı tanıyorum. Efendim mutlu oluyorum açık liseyi çok seviyorum(E5Ö).

Başta çevrem bu yaştan sonra okuyup ne yapacaksın dedi. Ama ben her şeye kulağımı tıkadım. Ben kendi yani istediğimi yapacağım benim hedeflerim, doğrultularım var. Onların doğrultusunda gideceğim dedim(K4Ö).

Dedim ya okumak çok güzel yaş önemli değil(K5Ö).

İlerdeki mesela 50 yaşa kadar insan geliyor yani biliyor ki keşke ben tekrar okula giderim bu yaşta yani kazanırım. Çünkü o zamanı kaybetmiş ya şimdi içimden Çünkü insan o yaşta o zaman başaramadım. Ben şimdi 50 yaş ya da 46 yaş giriyorum. İkinci sefer heyecanlıyım yani gerçekten içimden söylüyorum (E8Ö).

Diplomaya inanmıyordum ama insanın kendini geliştirmesi gerektiğini biliyordum. Diplomanın da gerekli olduğunu işe başlayınca anladım patronum “Yarın bugün kız istemeye gittiğinde bu çocuk ne mezunu diye sorarlar” dedi. Hazine Müsteşarlığı’nda evrak takipçiliği yapıyordum. Bir gün orda önemli bir adam bizlerle toplantı yaptı ve bana ne mezunu olduğumu sordu. Lise mezunuyum diye yalan söyledim ve hemen ardından ilk kayıt döneminde açık liseye kayıt olmaya karar verdim. Yarıda bırakıp askere gittim. Orada da sık sık insana ne mezunu olduğu soruluyordu ve yalan söyleme şansın yoktu. Askerden döndüm. İlk iş açık lise kaydını yenilemek oldu ve bitirene dek okumaya duyduğum hevesten dolayı tek bir dersten bile kalmadan açık liseyi bitirdim(E3M).

Eğitime Devam Etmede Karşılaşılan Sorunlar

Çalışma grubuna eğitimlerini sürdürürken ne tür sorunlarla karşılaştıkları sorulduğunda “iş ve ev yaşamı ile ilgili sorunlar” ve “eğitim sürecine ilişkin sorunlar” olmak üzere iki temanın ortaya çıktığı görülmektedir.

İş ve Ev Yaşamı İle İlgili Sorunlar

Açık Öğretim Lisesine devam edenlerin eğitimlerini çoğu zaman çalışma ve ev yaşamı ile ilgili sorumlulukları ile birlikte sürdürmek zorunda olmaları eğitim sürecinde kimi güçlük ve engellerle baş etmek durumunda kalmalarına neden olmaktadır. Bu çerçevede “çalışma yaşamından kaynaklı sorunlar” ve “ev yaşamından kaynaklı sorunlar” olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir.

İş yaşamı ile ilgili sorunlar

İş yaşamı ile çalışma yaşamını birlikte sürdürmekten kaynaklı olarak görüşmeciler özellikle çalışma yaşamı ile eğitim yaşamını birlikte sürdürmenin güçlüğüne dile getirmişler, sınavlar için izin almakta güçlük çektiklerini vurgulamışlardır:

Sınavlara girdim bazı derslerimi verdim ama yoğun çalışma ortamından, yani geceleri taksiye çıkmaktan, gündüzleri Halk Eğitim’de çalışmaktan açık lise sınavlarına giremediğim olmuştur (E10Ö).

Çalışmak zor oluyor. Sınavlara yetişemiyorum. Bazen sorun oluyor, yani hayatın zorluğunu görüyor sonuçta. Bir yandan da dersler olunca daha çok üstüne gideceğine inanıyor açık öğretim lisesinde. Hem çalışıp hem okumak hayatın zorluğunu görüyorum en azından(E3Ö).

Bu yirmi dördünde bir ek sınavım var. İnşallah iş yerinden izin verirlerse sınava gireceğim; vermezse çıkarım çünkü sınav çok daha önemli. Çok istiyorum bitirmek istiyorum (K3Ö).

Ev yaşamı ile ilgili sorunlar

Ev yaşamı ile ilgili sorumlulukların özellikle kadınları etkilemesi, bunun toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sizin sorumluluğunuz daha çok; iş, çocuk, ev hani bir eşle evlenmiyorsun, eşin ailesiyle evleniyorsun (K5Ö).

Eğitim Sürecine İlişkin Sorunlar

Eğitim sürecinin kendisine ilişkin yaşanan sorunlarla ilgili olarak “dersleri anlamakta güçlük çekmek” “öğretim materyalleri ile ilgili sorunlar” ve “ sınav sistemi ile ilgili sorunlar” olmak üzere üç alt tema ortaya çıkmıştır.

Dersleri anlamakta güçlük çekmek

Dersleri anlamakta güçlük çektiğini belirtenlerin çoğunluğu bunu yüz yüze eğitim olanaklarının olmaması ile ilişkilendirmişlerdir. Belirli bir yaşta sonra kendi kendine öğrenmenin güçlüğüne ve yönlendirme eksikliğine, kurumsal olarak uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimle desteklenmesi gerektiğine dikkat çekmişler ve derslerde başarılı olmak için paralı özel kurslara gitme ihtiyacını dile getirmişlerdir. Aşağıda bununla ilişkili görüşmecî ifadeleri yer almaktadır:

Evlendikten sonra başladığım ortaokula da bu şekilde başladım ama dersler zor biraz benim zamanımda olmadığı için hem de zorlanıyorum. Yüz yüze eğitim şart bence. Örgün eğitim akşam dersleri hafta sonu dersleri şart bence (K2Ö).

Yüz yüze ders olmadığı için sıkıntı çekiyoruz. İnternet üzeri çıkmış sorulara çalışıyorum. Vaktim olunca kitap alıyorum. Halk Eğitim Merkezinden. Onlara çalışıyorum. Öyle devam ediyorum. Sayısalda sıkıntı yaşıyorum. Fizik, kimya... (E7Ö).

Ancak üç sene olmasına rağmen mezun olamadım. Açık öğretimde yüz yüze eğitim gerekli. Devletin verdiği kurslar gerekli. İnternette daha verimli kaynaklar olmalı (K9Ö).

Aslında örgün öğretim gibi yüz yüze eğitim olsa açık lisede aslında onu değerlendirmek isterim. Üniversiteye bilgisiz bir halde gitmek istemiyorum. Eğitim sistemimizde yetişkinler için örgün eğitim olmadığından dolayı ücretli olarak açık lise dershanesine de gitmeyi düşünüyorum. Çünkü kendi başıma çalışmam oldukça zor. Hele ki bu yaştan sonra... Lisede bile hoca anlatıyor anlamıyorsunuz. Tek başına oturup nasıl ilerlenebilir. Hiçbir yönlendirme yokken bu insan ne kadar ilerleyebilir(E19Ö).

Anlamıyorum sadece sınavlara girip çıkıyorum. Benim zamanımda yoktu bu dersler; özel ders almak gerekiyor. Onun için de maddiyat şart. Asgari ücretle çalışıyorum. Açık Öğretim Lisesi varsa eğer akşam dersi hafta sonu dersi olması lazım. Yetişkinler için gerekli; benim durumumda olanlar için. Yüz yüze olmadan olmaz diye düşünüyorum. Tamamen maddi durumum olsa özel ders alırdım dershaneye giderdim (K2Ö).

Şu anda açık lise ile ilgili problemler; işte matematik, İngilizce dalında problemler yaşıyorum çalışmıyoruz. Anlamıyoruz konuları. Onlardan yardımcı olmaları istiyoruz. Bakalım sonumuz ne olacak, bilmiyorum. Güzel olmasını ümit ediyorum(K4Ö). Benim temelim keşke ortaokulda olsaydı. Ortaokulu birazcık ilkokula yakın bitirdim ama lise çok zor. Hani çocuklarımla ders çalışma şeyleri çok farklı. Ama lise sınavlarında da öyle keşke ortayı okusaydım liseye daha yakındı sınavlarım. Çoğu şeyi daha iyi görürdüm(K5Ö).

Tabi ki benim ortaokulla şimdiki çok farklı. Bizim ortaokulda gördüğümüzü şimdi ilkokul birde görüyorlar. Çok zorlandım sonra sağlık problemi yaşadım. 3 yıl falan ara verdim. Sonra tekrar hadi dedim tekrardan(K3Ö).

Tek başına hiç görmediğin dersler, kitaplar, konular çok karışık geliyordu. Derslerin içeriği çok karışıktı. Başlarda çok zorlandım.

Ama liseye geçince kendime güvenim biraz daha arttı. 22 yaşında evlenmişim (K1M).

Bir de ayaklarımın üstünde durmak gerçi duruyorum da kimseye muhtaç değilim olmuyorum da. Ama ders konusunda eğitim konusunda tabi ki bunlara ihtiyacım var. Şu an örneğin ben bu müzik kursuna gelmesem kendimi geliştiriyorum. Eve org almışım. Ama gelip de hocalardan öğrenmesem ben kendim yapamam. Kendim birçoğunu yaparım birçoğunu yapamam örneğin matematik gibi (K1Ö).

Öğretim materyalleri ile ilgili sorunlar

Öğretim materyallerinin yetersizliğine ilişkin sorunlar çok sayıda görüşmeci tarafından dile getirilmese de anlamlı bir sorun alanı olarak ortaya çıkmıştır. Ders kitapları ile sınavlar arasındaki uyumsuzluğa dikkat çekilmiştir:

Açık lisenin kitaplarında yazılan şeyler sınavda çıkmıyor. Kitaplar müfredata uygun değil. Dershanedeki öğretmenlerim bile açık lise kitaplarını görünce şaşırıyor, bunlar hikâye dedi. Kitaplarla sorular arasında çok büyük farklar vardı. Herkesin sıkıntısı buydu. İnternetteki yayınlar kötü. Soruların hepsini tek tek internetten çıkarıp çalıştım ama hiçbirini çıkmadı. Her gün okula gidip yorulmaktansa, dershanede eğitim görüyorum (K9Ö).

Sınav ve test sistemi ile ilgili sorunlar

Sınav ve test sistemi ile ilgili sorunlar özellikle test sınavlarına dayalı bir öğrenmenin yeterli olmayacağı üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Ondan sonra zaten buradaki her şey test olarak yürüyor. Bizim Suriye’de test yok yani sürekli el yazısı yani sınavları. O konuyu biz geçtik yani. Buradaki hem test hem deneme için biz girdik maşallah biz ilk döneme girdim üç dört dene ders kazandım yani (E8Ö)

Açık lise bence çalışmak için gerekli, diploma almak için. Ama insanları daha kültürlü yapmıyor. Bulmaca çözmeye benziyor açık lise. Sınava giriyorum ertesi gün siliyorum. Kalıcı bilgi yok. Kendini yetiştirmek tek okulla olmuyor (K8Ö).

Sınav heyecanı yaşadık. Sınavda nasıl kodlamamız gerektiğini. Önceden öyle bir şey yoktu. Temel olmadığı için dersi çalışmıyorum. Çalışsak da tutamıyorum. İki gün sonra anlatamıyorum. Sıfırdan ezberliyorum ama sonradan açıklama

yapamıyorum. Çocuğum ders gösterebilir ama x,y çarpıda ne çıkarıyor - x,y - anlayamıyorum. Ancak mantık hesabı yapabiliyorum. Bu şekilde gördük ancak. Biz toplama çıkarma gördük. Başka onları görmediğim için bilemiyorum yani. Aklımda kalıcı olmuyor. Unutuyorum. Bu yüzden de ders çalışmak istemiyorum (K7Ö).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlardan biri, 18 yaşın altında bulunan çağ nüfusu öğrencilerin de bu kurumlarda öğretimlerine devam ettiklerinin görülmesidir. Bu durum geleneksel örgün eğitim liselerinin çağ nüfusu öğrencileri kapsama ile ilgili sorunlarına dikkat çekmektedir. Öte yandan 4+4+4 yapılanmasının 18 yaşın altında bulunan öğrencilerin Açık Öğretim Lisesine geçmesine olanak vermesinin de bu süreçte etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Ekonomik nedenlerle eğitime devam edemeyen ve çalışmak zorunda kalanlar, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik ve tercih, inanç ve mezhep, siyasi görüş ayrımcılığı nedeniyle eğitim sürecinden dışlananlar ve kişisel dezavantajları nedeniyle eğitime erişemeyenler için Açık Öğretim Lisesinin ikinci bir eğitim şansı oluşturduğu görülmektedir. Açık Öğretim Lisesi öğrencileri daha ileri eğitim fırsatlarını yakalama konusunda isteklidirler ve mezunların da yükseköğretim fırsatlarını yakalama durumları söz konusudur.

Açık Öğretim Lisesinde devam etme amaçları, iş bulmak ve iş değiştirmek, işteki pozisyonunu değiştirmek gibi mesleki amaçlar; daha ileri eğitime devam etmek gibi akademik amaçlar; kendine güvenini geliştirmek, okuma arzusunu gerçekleştirmek, daha kültürlü olmak gibi kişisel amaçlar etrafında toplanmaktadır. Bu amaçlar Douglass ve Moss (1969), Boshier (1971), Morstain ve Smart(1974), Burgess (1971) Boren, Nicaise ve Baert (2010), Hippel ve Tippelt (2010). tarafından yapılan yetişkin eğitiminde katılma araştırmalarının ortaya koyduğu motivasyonel yönelimlerle örtüşmektedir

Açık Öğretim Lisesine devam etme sürecinde hem çalışma ve ev yaşamı ile ilgili sorumlulukları birlikte yürütmekten kaynaklı güçlükler yaşanmakta hem de eğitim sürecinin kendisine ilişkin sorunlar gündeme getirilmektedir. Öğrenciler özellikle uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimle desteklenmemesi nedeniyle öğrenme güçlükleri yaşadıklarını belirtmekte, teste dayalı sınav sisteminin kalıcı öğrenme sağlamadığını düşünmekte, eğitim materyallerinin yetersizliğinden söz etmektedirler. Cross (1983) ve Rubenson (2011) yetişkinlerin eğitime katılma engellerini durumsal engeller, kurumsal engeller

ve psikolojik engeller olarak sınıflamaktadır. Bu araştırmada da kurumsal ve durumsal engellerin öne çıktığı görülmektedir.

Açık Öğretim Lisesi, mevcut durumu ile çağ nüfusu öğrencilerini de içine dahil eden bir uygulama olmasına karşın temelde bir yetişkin eğitimi kurumudur. Bu nedenle yetişkinlerin eğitime neden devam ettikleri, eğitim sürecinde hangi güçlük ve engellerle karşılaştıkları eğitim uygulamalarında dikkate alınmalıdır. Yetişkinlerin eğitim materyallerinin yetersizliği ile ilgili, yüz yüze eğitim olmamasından kaynaklı öğrenme güçlükleri dile getirmişlerdir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, eğitim materyallerinin gözden geçirilmesine ve eğitimin yüz yüze eğitimle desteklenmesine ihtiyaç vardır. Çalışan yetişkinlerin eğitime devamını kolaylaştıracak ücretli eğitim izni uygulanmalı eğitime destek politikası gündeme getirilmeli ve tartışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, Z. (1997). *A Study of drop-out at Open High School: Reasons and recommendations*. The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University. (Unpublished Master Thesis). Ankara.
- Aksoy, H. H. (2010). Piyasa memnuniyetinin yeni aracı: Kesintili, dini, mesleki ve okul dışında eğitim. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. 10. (40), 9-24.
- Ayhan, S. (1988). *Halk eğitiminde katılma: Ankara'daki Halk Eğitim Merkezlerinde açılan kurslara katılanların özellikleri, katılmalarını güdüleyen etmenler ve programlara ilişkin görüşleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baloğlu, Z. (1990). Türkiye'de Eğitim: Sorunlar ve değişime yapısal uyum önerileri. İstanbul: TÜSİAD Yayını.
- Boeren.E., Nicaise, I., and Baert, H.(2010). *Theoretical models of participation in adult education:The Need for an integratede model.International Journal of Lifelong Education*, 29(1).
- Boshier, R. (1971). Motivational orientations of adult education participants: A factor analytic exploration of Houle's typology. *Adult Education Quarterly*, 21 (2), 3-26.
- Burgess, P. (1971). Reasons for adult participation in group educational activities. *Adult Education*, 22(1), 3-29.
- Cross, P. (1981). *Adults as learners*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Çatal, Z. (1996). Sayılarla Açık Öğretim Lisesi, MEB FRTEB,(Çoğaltma), Ankara.
- Douglah, M., and Moss, G.(1969). *Differential participation patterns of adults of low and high educational attainment.Adult Education Journal*, 18.
- Fidan,N., Okan,K. (!975). *Açık Yüksek Öğretim Sistemleri ve Uzaktan Eğitim*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

- Hakan, A., Sözer, E., Kaya, Z., Gültekin, M., ve Anıl, H. (1997). *Açık Öğretim Lisesi Uygulamasının Değerlendirilmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hippel, A. V., and Tippelt, R. (2010). The role of adult educators toward (potential) participants and their contribution to increasing participation in adult education-insights into existing research. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*.1, 1-2.
- Houle, Cyril O. (1961). *The Inquiring mind*. Madison: University of Wisconsin Press.
- İşman, A. (2005). *Uzaktan Eğitim*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Karayalçın, Y. (1959). *Mektupla Öğretim*. Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Kaya, Z. ve Odabaşı, F. (1996). Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Gelişimi, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.1.
- Kaya, Z.(1996). *Uzaktan Eğitimde Ders Kitapları (Açık Öğretim Lisesi Örneği)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Yayını.
- MEB, (1994). Açık Öğretim Lisesi Öğrencilerini Tanıma Araştırması. Ankara-FRTEB.
- MEB. (2015). Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği, Resmî Gazete:24.12.2005/26033 *Tebliğler Dergisi*: Ocak 2006/2580.
- Merriam., B. S.(2013). *Nitel Araştırma*.(S.Turan, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Metinel, E. (1973). Yurdumuzdaki Halk Eğitimi Çalışmalarında Mektupla Öğretimin Yeri ve Önemi. *Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi*. 20 (239),26-30.
- Morstain, B. R.,and Smart, J. C. (1974). Reasons for Participation in Adult Education Courses: A Multivariate Analysis of Group Differences. *Adult Education Quarterly*. 24 (2), 83-98.
- Özdil, İ. (1986). *Uzaktan Eğitimin Evrensel Çerçevesi Ve Türk Eğitim Sisteminde Uzaktan Eğitimin Yeri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Özer,B.(1990).Uzaktan Eğitimin Evrensel Yapısı. *Kurgu Dergisi*.645(8), 569594.<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kurgu/article/viewFile/5000174783/5000157656>.Son Erişme Tarihi: 05.03.2016
- Rubenson, K. (2001). *Barriers to participation adult education*, K. Rubenson (Ed). Adult Learning and Education (216-220). UK: Elsevier Ltd.
- Sağlam, M. (1997). Açık Öğretim Lisesi Yurtdışı Programının Değerlendirilmesi. Eskişehir: FRTEB.
- Taylor, J. C. and Vernon J. W. (1985). «Why Distance Education?», Distance Education in Asia and the Pacific, *Bulletin of the Unesco Regional Office for Education in Asia and the Pacific*. 26,1-12.
- Teker, N. (1996). Uzaktan Eğitim (Açık Öğretim Lisesi Örneği). Türkiye 1. Uluslararası Uzaktan Eğitim Sempozyumu, Bildiriler. Ankara: MEB; FRTEB.
- Tekin, M. (1989).Yetişkin Eğitiminde Katılma ve İlgili Araştırmalar. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.22.(2),547-565.
- Tekin, M. (1988). “Ankara İlinde Yetişkinleri Örgün Yetişkin Eğitimi Programlarına Katılmaya Güdüleyen Etmenler ve Yetişkinlerin Katılmada Karşılaştıkları

- Güçlükler*". Yayımlanmamış doktora tezi . Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tella, S. (1997). *An "Uneasy Alliance" of Media Education and Multiculturalism, with a View to Foreign Language Learning Methodology*. OLE Publications 4. Department of Teacher Education, University of Helsinki, Finland.
- Yavuz, H. (2014). "Mesleki Açık Öğretim Lisesi öğrencilerinin sunulan öğrenci hizmetlerinin etkililiği konusunda görüşleri ve motivasyon düzeyleri". (Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Yılmaz, E. (2009)." Açık Öğretim Lisesi ve Mesleki Açık Öğretim Lisesi öğrencilerinin insani değer profillerinin karşılaştırılması". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

